

ความสัมพันธ์ของที่ว่าง กับสภาพแวดล้อมในชุมชนเมือง

การประเมินบทบาทความสำคัญ ของที่ว่างประเภทต่าง ๆ ในเขตชุมชนพื้นที่การศึกษา

จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ก็พอจะทำให้ทราบถึงลักษณะเฉพาะของระบบที่ว่างในเขตชุมชนเมืองบ้างแล้ว ซึ่งข้อมูลดังกล่าวก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง สำหรับการออกแบบชุมชน (URBAN DESIGN) ในกรณีที่จะจัดระบบที่ว่างในชุมชนเมือง (URBAN SPACE) ให้กับชุมชนที่มีลักษณะสอดคล้องหรือใกล้เคียงกับชุมชนเมืองที่ใช้ศึกษาทั้ง 5 พื้นที่ โดยจะทราบได้ว่าที่ว่างในชุมชนเมือง (URBAN SPACE) มีลักษณะอย่างไรมีองค์ประกอบอย่างไร จึงจะสัมพันธ์กับพื้นที่ที่จะต้องออกแบบเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับขนาดสัดส่วนของมนุษย์มากที่สุด นอกจากนี้การศึกษาถึงระดับความสำคัญหรือบทบาท ของที่ว่างบางประเภทที่เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของชุมชนนั้นๆ ก็จะส่งผลให้การออกแบบระบบที่ว่าง ในชุมชนเมืองนั้นๆ ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น ซึ่งในการเปรียบเทียบบทบาทของที่ว่างแต่ละประเภท ในแต่ละชุมชนเขตพื้นที่ศึกษานั้น ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบไปพร้อมๆ กัน เพื่อแสดงให้เห็นลักษณะความแตกต่างของบทบาทของที่ว่างในแต่ละชุมชนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยการพิจารณานั้นได้เลือกประเด็นการพิจารณาดังต่อไปนี้

- 1) ลักษณะบทบาทต่อประชากร ภายในและนอกชุมชน
- 2) ลักษณะบทบาทต่อลักษณะกายภาพของชุมชน
- 3) ลักษณะบทบาทต่อลักษณะเศรษฐกิจของชุมชน
- 4) ลักษณะบทบาทต่อลักษณะสังคมของชุมชน

1) ลักษณะบทบาทต่อประชากรภายใน และนอกชุมชน

การพิจารณาในส่วนนี้ เป็นการพิจารณาบทบาทความสัมพันธ์ของที่ว่างที่เกิดขึ้นโดยตรงกับตัวประชาชนผู้ที่ได้ใช้ประโยชน์ โดยที่รายละเอียดของส่วนต่างๆ ในการพิจารณานั้นได้แก่

- การเป็นแหล่งสินค้าการ
- การเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรม พบปะสังสรรค์
- เกิดสุนทรียภาพด้านการมองเห็น

- มีการใช้ประโยชน์อย่างหนาแน่น
- มีการเข้าใช้ประโยชน์ของคนนอกชุมชน

ลักษณะต่างๆ เหล่านี้เป็นส่วนที่เกี่ยวกับกับการเข้าใช้ประโยชน์ทั้งสิ้นที่ว่างแต่ละแห่งก็จะมีลักษณะการเข้าใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกันออกไป นั่นก็แล้วแต่ว่าประชาชนให้ความสนใจต่อที่ว่างๆ นั้น และที่ว่างนั้นมีการใช้อำนวยประโยชน์มากน้อยเพียงใด

2) ลักษณะบทบาทต่อสภาพเมือง

เมืองเป็นส่วนรวมของสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นและมีอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้นๆ อันได้แก่ อาคารและส่วนประกอบอาคาร มนุษย์และการประกอบกิจกรรม ธรรมชาติและที่ว่างเป็นต้น จะเห็นได้ว่าที่ว่างนั้นจัดเป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่งของเมือง ซึ่งก็มีผลต่อเมืองในหลายด้าน โดยที่ในการพิจารณาบทบาทของที่ว่างต่อสภาพของเมืองนั้น ได้พิจารณาจาก

- การที่ที่ว่างช่วยทำให้เมืองเกิดความเป็นระเบียบ
- มีผลต่อการทำให้เกิดความสบาย
- การมีสัารูปที่ชัดเจน
- การก่อให้เกิดลักษณะเชิงสุนทรีย์ภาพ

ซึ่งที่ว่างที่มีบทบาทความสำคัญต่อเมืองนั้น จะมีผลต่อสภาพของเมือง ที่ว่างที่ดีควรมีส่วนในการช่วยเสริมให้สภาพของเมืองมีความน่าอยู่ สบายหู สบายตา และน่าชื่นชม

3) ลักษณะบทบาทต่อระบบ เศรษฐกิจ ของเมือง

ในส่วนของคุณลักษณะเศรษฐกิจของเมือง ซึ่งที่ว่างมีส่วนเกี่ยวข้องนั้นมีอยู่หลายประเด็น แต่ประเด็นที่นำมาพิจารณานั้นเป็นส่วนที่เกี่ยวกับโดยตรงกับที่ว่างนั้นๆ ซึ่งผลที่เกิดขึ้นคือ ผลอันเกิดสืบเนื่องมาจาก พฤติกรรมในการเข้าใช้ประโยชน์ของประชาชนนั่นเอง โดยมีประเด็นในการพิจารณาดังนี้

- การก่อให้เกิดกิจกรรมทางธุรกิจ
- เกิดการไหลเวียน ของเศรษฐกิจในชุมชน

ซึ่งส่วนเหล่านี้อาจจะ เป็นบทบาทที่อาจจะมองเห็นได้ไม่ชัดเจน เหมือนบทบาทของที่ว่างต่อตัวประชากรและต่อสภาพของเมือง แต่ก็ เป็นอีกบทบาทหนึ่ง ที่ควรจะพิจารณา เพราะสภาพการณ์ของชุมชนเมือง ในปัจจุบันนั้นระบบธุรกิจเข้ามามีส่วนผูกพันกับชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก แม้แต่เวลาที่ว่างเว้นจากการทำงาน เช่นการพักผ่อน เป็นต้น

4) ลักษณะบทบาทต่อสังคมเมือง

การอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคมเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนหนึ่ง ดังนั้นการพิจารณาถึงบทบาทความสำคัญของที่ว่างที่มีผลต่อระบบสังคมนั้นจึง เป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะนอกจากจะทำให้ทราบถึงข้อดีและข้อเสียของที่ว่างนั้นๆแล้ว ยังทำให้ทราบถึงลักษณะของสังคมนั้นๆ ได้ดียิ่งขึ้น รายละเอียดในการพิจารณาถึงบทบาทความสำคัญของที่ว่างต่อสังคมเมืองได้แก่

- การมีลักษณะเป็นที่ว่างสาธารณะประโยชน์
- การก่อให้เกิดความพึงพอใจ
- การก่อให้เกิดสภาพจิตใจที่ดี
- การก่อให้เกิดปัญหาต่อสังคม

ที่ว่างแต่ละแห่งอาจจะมีบทบาทที่จะก่อให้เกิดลักษณะต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของที่ว่างนั้นๆ โดยตรง การที่จะพัฒนาให้สังคมน่าอยู่ ผู้คนมีสุขภาพจิตใจและร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ บ้านเมืองมีความน่าอยู่ มีทัศนคติที่งดงามนั้น ไม่ใช่แต่เพียงแต่การสร้างอาคารให้ใหญ่โตสวยงาม การให้การศึกษาสูงๆ แก่ประชาชน หรือการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของเมืองเท่านั้น การพัฒนาพื้นที่ว่างก็เป็นอีกส่วนหนึ่งในการที่จะช่วยผลักดันให้ระบบชุมชนเมือง มีความสมบูรณ์น่าอยู่ด้วย เช่นกัน

ซึ่งผลจากการศึกษาเปรียบเทียบ บทบาทของที่ว่างในลักษณะต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น แสดงให้เห็นถึงบทบาท ความสำคัญของที่ว่างประเภทต่างๆ ในเขตชุมชนเมืองพื้นที่ศึกษาดังนี้

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 เขตชุมชนเสาชิงช้า

เนื่องจากเสาชิงช้าเป็นชุมชนเมืองในเมืองชั้นใน ซึ่งเคยเป็นชุมชนศูนย์กลางของความเจริญและศูนย์กลางการปกครองตั้งแต่สมัยอดีต ทำให้ระบบที่ว่างนั้นมีความหลากหลายทั้งลักษณะกายภาพและลักษณะการใช้งานที่ว่างต่างๆ มีบทบาทความสำคัญที่แตกต่างกันออกไป พอสรุปได้ดังนี้

1.1 ที่ว่างที่มีบทบาทสำคัญในชุมชน ได้แก่ ลานเอนกประสงค์หน้าศาลาว่าการกรุงเทพฯ สวนหย่อมและที่ว่างภายในบริเวณศาลนสถาน ที่ว่างดังกล่าวจัดเป็นที่ว่างที่มีบทบาทความสำคัญมากต่อลักษณะชุมชนที่เป็นเขตพักอาศัยย่านใจกลางเมือง นอกจากนั้นแล้วยังพบว่าที่ว่างเหล่านี้ยังมีความเหมาะสมกับสภาพของพื้นที่ชุมชน เนื่องจากเป็นที่ว่างที่มีลักษณะเอื้ออำนวยประโยชน์สูง

1.2 ที่ว่างที่มีบทบาทพอประมาณ ได้แก่ ถนนและทางเดินเท้า สนามเด็กเล่น และที่ว่างภายในบริเวณสถาบันการศึกษา ที่ว่างเหล่านี้ มีขีดจำกัดในการอำนวยประโยชน์ต่อชุมชน ทำให้บทบาทความสำคัญลดลง ซึ่งได้แก่ ขีดจำกัดในด้านโอกาสในการใช้ประโยชน์ขนาดของพื้นที่ ตลอดจนลักษณะกิจกรรมการใช้ประโยชน์

1.3 ที่ว่างที่มีบทบาทค่อนข้างน้อย ได้แก่ ที่ว่างรอบบริเวณอาคาร บริเวณลานจอดรถ พื้นที่ว่างเหล่านี้มีขีดจำกัดในการใช้ประโยชน์ค่อนข้างมากไม่ว่าจะเป็น ลักษณะของพื้นที่ ขนาด การใช้ประโยชน์ ตลอดจนโอกาสในการใช้ประโยชน์ ซึ่งข้อจำกัดเหล่านี้มีผลอย่างมากต่อการเข้าใช้ประโยชน์ของประชาชน

จากที่ได้กล่าวมาแล้วจะเห็นว่า ในเขตชุมชนเสาชิงช้านี้มีลักษณะของที่ว่างขนาดใหญ่เป็นที่ว่างหลัก โดยที่ว่างเหล่านี้มีลักษณะเป็นที่ว่างสาธารณะ (PUBLIC SPACE) ที่ว่างหลักเหล่านี้ นอกจากจะมีลักษณะการอำนวยประโยชน์ที่สูงแล้ว ยังเป็นที่ว่างที่มีลักษณะเด่นอย่างเช่น มีการตกแต่งพื้นที่อย่างสวยงาม มีสิ่งปลูกสร้างหรืองานศิลปกรรมที่สำคัญและมีคุณค่า เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ตลอดจนการเป็นที่ว่างสาธารณะขนาดใหญ่ที่รองรับกิจกรรมทุกรูปแบบของชุมชนเป็นต้น ซึ่งนอกจากนั้นแล้วลักษณะทางกายภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเสาชิงช้าก็ส่งผลต่อบทบาทของที่ว่างขนาดใหญ่เหล่านี้อยู่มาก การมีโครงข่ายการคมนาคมแบบตาราง (GRID SYSTEM) มีผลต่อความสะดวกในการเข้าถึงที่ว่างทุกๆ แห่งในชุมชน ทำให้บทบาทของที่ว่างไม่ผูกติดกับทำเลที่ตั้งเท่าใดนัก แต่การอยู่ติดกับถนนสายหลักก็ช่วยทำให้ที่ว่างนั้นได้เปรียบอยู่บ้าง อย่างเช่น บริเวณลานเอนกประสงค์หน้าศาลาว่าการกรุงเทพฯ นอกจากนั้นสภาพโดยทั่วไปของชุมชนที่เป็นแหล่งวัฒนธรรมมีกลุ่มอาคารที่สำคัญๆ มากมาย ทำให้มีการทำนารุงอาคารและที่ว่างโดยรอบอยู่เสมอ ที่ว่างบริเวณอาคารหรือสถาบันเหล่านี้จึงมีลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการใช้ประโยชน์มากขึ้น และมีบทบาทอย่างมากในแง่ของการเป็นส่วนประกอบของเมือง ซึ่งมีผลทำให้ชุมชนที่มีลักษณะเป็นชุมชนดั้งเดิมในเขตเมืองชั้นใน เป็นศูนย์กลางการปกครอง เป็นแหล่งพักอาศัยอย่างชุมชนเสาชิงช้า มีที่ว่างที่มีบทบาทสำคัญ คือลานโล่งเอนกประสงค์กลางชุมชน และที่ว่างรอบๆ บริเวณสถานที่สำคัญๆ นั้นเอง

ตารางที่ 5.1 แสดง ความสัมพันธ์ของที่ว่างกับลักษณะชุมชนบริเวณ เสาชิงช้า

ที่ว่างประเภทต่างๆ	ที่ว่างชุมชนบริเวณ อาคาร	บริเวณลานจอดรถ	ถนนและทาง เดินเท้า	ลานเอนกประสงค์	สนามเด็กเล่น	สวนหย่อม	ที่ว่างหรืออเนก- ว่างเปล่า	ในบริเวณ สถานี	ในศาลาสถาน	บริเวณแหล่งน้ำ	สนามกีฬา, สวนสนุก, สนามกอล์ฟ	สวนสาธารณะ
ลักษณะบทบาทต่อประชากร เมือง												
เป็นแหล่งรับบริการ	-	-	-	/	/	/		/	/			
เป็นสถานที่ประกอบกิจการ-พาณิชยกรรม	/	-	/	/	-	/		/	/			
เกิดอุปสรรคทางด้านกายภาพ เช่น	/	-	/	/	/	/		/	/			
มีการใช้ประโยชน์อย่างหนาแน่น	-	-	-	/	-	-		-	-			
มีการเข้าใช้ของคนในชุมชน	/	/	/	/	/	/		/	/			
มีการเข้าใช้ของคนนอกชุมชน	/	/	/	/	-	/		/	/			
ลักษณะบทบาทต่อสภาพภาพของ เมือง												
มีความเป็นระเบียบ	/	-	-	/	-	/		/	/			
เกิดความสวยงาม	-	-	-	/	/	/		-	/			
มีสวนหย่อม	/	-	/	/	/	/		/	/			
มีเอกลักษณ์ชัดเจน	/	-	/	/	/	/		/	/			
ก่อให้เกิดลักษณะเชิงสุนทรียภาพ	-	-	-	/	-	/		-	-			
ลักษณะบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจ												
เกิดกิจกรรมทางธุรกิจ	/	/	/	/	/	-		-	-			
เกิดการไหลเวียนของเศรษฐกิจในชุมชน	-	-	/	/	-	/		/	/			
ลักษณะบทบาทต่อสังคม												
มีลักษณะเป็นสาธารณะ	-	-	/	/	/	/		-	/			
เกิดความพึงพอใจ	-	-	-	/	-	/		-	/			
เกิดสภาพจิตใจที่ดี	-	-	-	/	/	/		-	/			
ไม่เกิดปัญหาต่อสังคม	-	-	-	/	/	/		/	/			

2 เขตชุมชนบริเวณถนนเยาวราช

จากการศึกษาถึงบทบาทความสำคัญ ของที่ว่างในเขตชุมชนเยาวราชพบว่า สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

2.1 ที่ว่างที่มีบทบาทสำคัญในชุมชน ได้แก่ ที่ว่างประเภท ถนนและทางเดินเท้า สวนหย่อมขนาดใหญ่และที่ว่างภายในบริเวณศาสนสถาน ที่ว่างเหล่านี้ล้วนเป็นที่ว่างที่มีลักษณะเด่นในการดึงดูดให้ผู้คนเข้าไปใช้ประโยชน์เป็นจำนวนมาก ลักษณะดังกล่าวคือ การที่มีกลุ่มร้านค้าจำนวนมาก บนถนนและทางเดินเท้า การได้เปรียบทางด้านขนาดของพื้นที่ ความสวยงามของการออกแบบ ตลอดจนการเปิดโอกาสสำหรับกิจกรรมต่างๆ ของสวนหย่อมและที่ว่างภายในบริเวณศาสนสถาน ที่ว่างเหล่านี้นอกจากจะมีบทบาทที่สำคัญแล้วยังมีส่วนในการสร้างสุนทรีย์ภาพตลอดจนความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน นอกจากนี้แล้วยังมีส่วนในการช่วยให้เกิดการไหลเวียนของเศรษฐกิจในชุมชน เสริมสร้างสังคมให้น่าอยู่ควบคู่กันไป

2.2 ที่ว่างที่มีบทบาทพอประมาณ ได้แก่ ที่ว่างรอบบริเวณอาคาร ที่ว่างภายในบริเวณสถาบันการศึกษา ที่ว่างบริเวณแหล่งน้ำ ที่ว่างเหล่านี้มีบทบาทลดน้อยลงเนื่องจากมีข้อจำกัดอันได้แก่ ข้อจำกัดทางด้านขนาด ลักษณะการจำกัดการเข้าใช้ประโยชน์ ตลอดจนสภาพความเสื่อมโทรม เนื่องจากขาดการบำรุงรักษา

2.3 ที่ว่างที่มีบทบาทค่อนข้างน้อยในชุมชน ได้แก่ บริเวณลานจอดรถและลานเอนกประสงค์ พื้นที่ว่างเหล่านี้ มีกิจกรรมการใช้ประโยชน์เฉพาะอย่างและไม่เกิดผลกระทบต่อระบบชุมชนมากนัก นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ว่างที่ไปรบกวนการใช้ประโยชน์ของที่ว่างอื่น ๆ ในชุมชน

จากลักษณะทางกายภาพของชุมชน และลักษณะบทบาทที่สำคัญของชุมชน ซึ่งมีลักษณะเป็นแหล่งพักอาศัยกึ่งพาณิชย์ที่มีเส้นทางคมนาคมสายหลักตัดผ่ากลางชุมชน มีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางของตลาดค้าส่งและปลีก เป็นแหล่งธุรกิจแบบเก่าที่สำคัญ ทำให้เส้นทางคมนาคมมีบทบาทอย่างมากในการนำพาผู้คนจากส่วนอื่นเข้าสู่ชุมชน กิจกรรมต่างๆ จะเกี่ยวเนื่องและเชื่อมโยงกับระบบเส้นทางคมนาคมตลอดเวลา จึงทำให้ถนนและทางเดินเท้าเป็นที่ว่างที่มีบทบาทอย่างมากในชุมชนลักษณะดังกล่าว นอกจากนี้จะเห็นว่าพื้นที่พักผ่อนขนาดกลาง อย่างเช่น สวนหย่อมวงเวียน 22 กรกฎาคม และที่ว่างบริเวณวัดสัมพันธวงศ์ ก็มีบทบาทเหมือนกัน เนื่องจากเป็นพื้นที่เพื่อการพักผ่อนเพียงไม่กี่แห่งที่มีและลักษณะองค์ประกอบภายในบริเวณดังกล่าวก็มีความเหมาะสม ดังนั้นในการพิจารณาปรับปรุงหรือออกแบบที่ว่างในชุมชนลักษณะดังกล่าวควรมีการพิจารณาที่ว่างประเภทที่ว่างเพื่อการสัญจร (CORRIDOR SPACE) และที่ว่างขนาดกลางเพื่อการพักผ่อนและออกกำลังกายเป็นสิ่งสำคัญ

ตารางที่ 5.2 แสดง ความสัมพันธ์ของที่ว่างกับลักษณะชุมชนบริเวณ เขาวราช

ที่ว่างประเภทต่าง	ที่ว่างรอบบริเวณอาคาร	บริเวณลานจอดรถ	ถนนและทางเดินเท้า	ลานเอนกประสงค์	สนามเด็กเล่น	สวนหย่อม	ที่ว่างรื้อถอน-ที่ว่างเปล่า	ในบริเวณสถานี	ในศาลาสถานี	บริเวณหลังน้ำ	สนามกีฬา, สวนสนุก, สนามกอล์ฟ	สวนสาธารณะ
ลักษณะพื้นที่ชุมชน												
ลักษณะบทบาทต่อประชากร เมือง												
เป็นแหล่งสัมมนา	-	-	-	/		/		/	/	/		
เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรม-ปะสังสรรค์	/	/	/	/		/		/	/	-		
เกิดสุนทรียภาพด้านทิวทัศน์	-	-	/	-		/		-	/	/		
มีการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม	/	/	/	-		/		-	-	-		
มีการเข้าใช้ของคนในชุมชน	/	/	/	/		/		/	/	/		
มีการเข้าใช้ของคนนอกชุมชน	/	/	/	-		/		/	-	-		
ลักษณะบทบาทต่อสภาพทางของ เมือง												
มีความเป็นระเบียบ	-	-	-	-		-		/	/	-		
เกิดความสบาย	-	-	-	/		/		-	/	-		
มีสวนซัดเจน	/	-	/	-		/		/	/	-		
มีเอกลักษณ์ซัดเจน	/	-	/	-		/		-	-	-		
ก่อให้เกิดลักษณะเชิงสุนทรียภาพ	-	-	/	-		/		-	/	/		
ลักษณะบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจ												
เกิดกิจกรรมทางธุรกิจ	/	/	/	-		-		-	-	-		
เกิดการไหลเวียนของเศรษฐกิจในชุมชน	/	-	/	-		-		/	-	-		
ลักษณะบทบาทต่อสังคม												
มีลักษณะเป็นสาธารณะ	/	-	/	/		/		-	/	/		
เกิดความตั้งใจ	-	-	-	-		-		-	/	/		
เกิดสภาพจิตใจที่ดี	-	-	-	/		/		-	/	/		
ไม่เกิดปัญหาต่อสังคม	/	-	-	/		/		/	/	/		

3 เขตชุมชนบริเวณถนนสีลม

ภายในชุมชนสีลมซึ่งเป็นชุมชนเมืองทันสมัย มีลักษณะความแตกต่างของบทบาทที่ว่างในชุมชนน้อย ที่ว่างแต่ละแห่งล้วนมีบทบาทหน้าที่เฉพาะซึ่งล้วนแต่มีความสำคัญต่อระบบชุมชนทั้งสิ้น แต่ก็คงมีที่ว่างบางแห่งที่มีข้อจำกัดอยู่บ้างทำให้มีบทบาทที่ต้อยกว่า ซึ่งลักษณะของบทบาทความสำคัญของระบบที่ว่างในชุมชนสีลมพอสรุป ได้ดังนี้

3.1 ที่ว่างที่มีบทบาทสำคัญในชุมชน ได้แก่ที่ว่างรอบบริเวณอาคาร ถนนและทางเดินเท้า ลานเอนกประสงค์ สวนหย่อม สวนสาธารณะ ที่ว่างเหล่านี้มีลักษณะเด่นในด้านของการเป็นที่ว่างที่มีสิ่งดึงดูดที่สำคัญ โดยถนนและทางเดินเท้า นั้น นอกจากจะมีกลุ่มร้านค้าเป็นจำนวนมากมาตั้งเรียงรายขายสินค้านานาชนิดแล้ว ยังเป็นเส้นทางการสัญจรและเป็นตัวเชื่อมที่ว่างต่างๆเข้าด้วยกัน ส่วนที่ว่างรอบบริเวณอาคาร ลานเอนกประสงค์และสวนหย่อม มีลักษณะเด่นคือ เป็นที่ว่างที่มีการออกแบบอย่างสวยงาม มีส่วนประกอบภายในที่เอื้ออำนวยต่อการเข้าใช้ประโยชน์ นอกจากนั้นกิจกรรมหลักของตัวอาคารก็เป็นสิ่งที่ดึงดูดให้มีผู้คนเข้ามาใช้ประโยชน์กันอย่างหนาแน่น สำหรับสวนสาธารณะนั้น การเป็นที่ว่างสีเขียวขนาดใหญ่ใจกลางเมืองนับเป็นข้อได้เปรียบและเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดแรงดึงดูดผู้คนจากพื้นที่ไกล ๆ

3.2 ที่ว่างที่มีบทบาทรองลงมา ได้แก่ ที่ว่างบริเวณลานจอดรถที่ว่างภายในบริเวณโรงพยาบาลและที่ว่างภายในศาสนสถาน พื้นที่ว่างเหล่านี้มีข้อจำกัดทางด้านลักษณะกิจกรรมและโอกาสในการใช้ประโยชน์

ชุมชนสีลมเป็นชุมชนเมืองที่มีลักษณะของเมืองทันสมัย รูปแบบของที่ว่างได้มีการพัฒนาตามการเปลี่ยนแปลงของกายภาพเมือง ที่ว่างต่างๆ มีบทบาทของตนเองมากขึ้นถึงจะเป็นที่ว่างที่มีข้อจำกัดอยู่บ้างก็ตาม แต่การหันมาสนใจต่อการเพิ่มบทบาทให้พื้นที่ว่างเล็กๆ จนมีบทบาททัดเทียมกับพื้นที่ว่างขนาดใหญ่ก็นับว่าเป็นประโยชน์อย่างมาก ซึ่งทำให้ลักษณะที่ว่างของชุมชนล้วนมีบทบาทที่สำคัญ และมีส่วนในการช่วยทำให้สภาพชุมชนน่าอยู่มากยิ่งขึ้น โดยที่ว่างที่นำให้ความสนใจคือ ที่ว่างรอบบริเวณอาคาร โดยเฉพาะที่ว่างรอบบริเวณอาคารขนาดใหญ่ๆ ซึ่งเป็นที่ว่างที่มีลักษณะเด่นคือเป็นที่ว่างที่ไม่ต้องการพื้นที่มากนัก มีการเอื้ออำนวยประโยชน์ที่สอดคล้องกับกิจกรรมของอาคาร และสะดวกต่อการจัดหาพื้นที่ว่างดังกล่าว การกำหนดระยะถอยร่น ระยะห่างระหว่างอาคาร ลัดส่วนพื้นที่ว่างพื้นที่อาคาร ก็เป็นแนวทางหนึ่งในการเพิ่มพื้นที่ว่างรอบบริเวณอาคารขึ้น ดังนั้นในการพัฒนาเมืองใหม่หรือการเตรียมพื้นที่ สำหรับการขยายตัวของเมืองในอนาคตควรคำนึงถึงที่ว่างขนาดเล็กเหล่านี้

ตารางที่ 5.3 แสดง ความสัมพันธ์ของที่ว่างกับลักษณะชุมชนบริเวณ ลีลม

ที่ว่างประเภทต่าง ความสัมพันธ์กับชุมชน	ที่ว่างชุมชนบริเวณ อาคาร	บริเวณลานจอดรถ	ถนนและทาง เดินเท้า	ลานเอนกประสงค์	สนามเด็กเล่น	สวนหย่อม	ที่ว่างพักผ่อน- ว่างเปล่า	ในบริเวณ สถานี	ในศาสนสถาน	บริเวณแหล่งน้ำ	สนามกีฬา, สวนสนุก, สนามกีฬา	สวนสาธารณะ
ลักษณะบทบาทต่อประชากร เมือง												
เป็นแหล่งสัมมนา	/	-	-	/		/		/	-			/
เป็นสถานที่ประกอบกิจการ-ทบปะสังสรรค์	/	-	/	/		/		/	-			/
เกิดศูนย์รักษาทัศนการณ์มองเห็น	/	-	/	/		/		-	/			/
มีการใช้ประโยชน์อย่างหนาแน่น	-	/	/	-		-		-	-			/
มีการเข้าใช้ของคนในชุมชน	/	/	/	/		/		/	-			/
มีการเข้าใช้ของคนนอกชุมชน	/	/	/	/		/		/	/			/
ลักษณะบทบาทต่อสภาพของ เมือง												/
มีความเป็นระเบียบ	/	/	/	/		/		/	-			-
เกิดความสบาย	/	-	/	/		/		/	-			-
มีสวนซัดเงิน	/	-	/	/		/		-	-			/
มีเอกลักษณ์ชัดเจน	/	-	/	/		/		-	-			/
ก่อให้เกิดลักษณะเชิงสุนทรียภาพ	/	-	/	/		/		-	-			/
ลักษณะบทบาทต่อระบบ เศรษฐกิจ												/
เกิดกิจกรรมทางธุรกิจ	-	/	/	/		-		-	-			/
เกิดการไหลเวียนของเศรษฐกิจในชุมชน	-	-	/	/		-		-	-			/
ลักษณะบทบาทต่อสังคม												/
มีลักษณะ เป็นสาธารณะ	/	-	/	/		/		-	-			/
เกิดความตั้งใจ	/	-	/	/		/		-	-			/
เกิดสภาพจิตใจที่ดี	/	-	/	/		/		-	-			/
ไม่เกิดปัญหาต่อสังคม	/	/	/	/		/		/	-			/

4 เขตชุมชนราษฎร์บูรณะ

เขตชุมชนราษฎร์บูรณะ มีลักษณะเป็นชุมชนศูนย์กลางย่อยในเขตเมืองชั้นกลาง ที่สภาพโดยรวมของชุมชนมีการพัฒนาที่ขาดแบบแผน ระบบที่ว่างที่เกิดขึ้นนั้นเป็นระบบที่ว่างที่ขาดแบบแผนและรูปแบบที่ชัดเจน ซึ่งมีผลต่อบทบาทที่เกิดขึ้นในชุมชนทำให้ระบบที่ว่างนั้นมีลักษณะบทบาทดังต่อไปนี้

4.1 ที่ว่างที่มีบทบาทสำคัญในชุมชน ได้แก่ ถนนและทางเดินเท้า ที่ว่างภายในบริเวณสถาบันและที่ว่างภายในศาสนสถาน สาเหตุเนื่องจากบทบาทของชุมชนที่มีลักษณะเป็นศูนย์กลางของชุมชนในละแวกใกล้เคียงมาตั้งแต่อดีต ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาของชุมชนขึ้นความสำคัญของการเป็นศูนย์กลางทั้งด้านการค้า การศึกษา วัฒนธรรมต่างๆ ยังคงอยู่ จึงทำให้พื้นที่ว่างที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกับกิจกรรมดังกล่าว ยังคงมีบทบาทที่สำคัญในปัจจุบัน

4.2 ที่ว่างที่มีบทบาทรองลงมา ได้แก่ ที่ว่างรอบบริเวณอาคาร ที่ว่างอันเกิดจากการรื้อถอนหรือรอกการปลูกสร้าง ที่ว่างบริเวณแหล่งน้ำ ที่ว่างเหล่านี้เกิดขึ้นจากการเข้าไปใช้ประโยชน์กันเองของผู้คนในชุมชน ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่พื้นที่ว่างดังกล่าวมีลักษณะบางประการที่เอื้ออำนวยต่อการใช้ประโยชน์อยู่บ้าง อันได้แก่ การรวมตัวของกลุ่มร้านค้าในพื้นที่ การมีทิวทัศน์ที่สวยงาม การมีขนาดพื้นที่ที่กว้างขวาง เป็นต้น แต่ลักษณะการใช้ประโยชน์ดังกล่าว ไม่ได้รับการสนับสนุนและไม่เป็นที่ยอมรับของชุมชนมากนัก

4.3 ที่ว่างที่มีบทบาทค่อนข้างน้อย ได้แก่ บริเวณลานจอดรถ ซึ่งเป็นที่ว่างที่มีการใช้ประโยชน์เฉพาะอย่างเท่านั้น นอกจากนั้นยังเป็นพื้นที่ที่มีขีดจำกัดค่อนข้างมาก ทำให้ไม่มีบทบาทมากนักในชุมชน

จะเห็นได้ว่าที่ว่างที่มีบทบาทมากนั้นเป็นที่ว่างที่เป็นแหล่งกิจกรรมที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นแหล่งกิจกรรมการค้าขาย การสัญจร อย่างเช่นบริเวณถนนและทางเดินเท้า ตลอดจนแหล่งศูนย์กลางการศึกษาและวัฒนธรรม อย่างเช่น โรงเรียนและวัด ที่ว่างในบริเวณดังกล่าวจะมีบทบาทอย่างมาก เนื่องจากจะมีผู้คนในพื้นที่ใช้ประโยชน์กันอย่างหนาแน่นแล้ว ยังมีผู้คนจากบริเวณใกล้เคียงเข้ามาใช้ประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนั้นพื้นที่ว่างบริเวณวัดและโรงเรียนก็มีผลอย่างมากต่อเอกลักษณ์ของชุมชน แต่ข้อจำกัดบางประการก็มีผลต่อความนิยมของผู้คน จึงทำให้การใช้ประโยชน์จะเกิดขึ้นในบางโอกาสและบางเวลาเท่านั้น ดังนั้นการพัฒนาพื้นที่ว่างประเภทอื่นขึ้นมาทดแทน ก็เป็นสิ่งที่น่าจับตามอง แต่การพัฒนาที่ว่างก็ควรคำนึงบทบาทความสำคัญของเส้นทางคมนาคมสายหลักเป็นสำคัญ เนื่องจากชุมชนในลักษณะของชุมชนศูนย์กลางย่อย (SUBCENTER) เช่นนี้ ระบบที่ว่างที่มีบทบาทมากที่สุดก็คือ ที่ว่างเพื่อการสัญจร (CORRIDOR SPACE) ตลอดจนที่ว่างบริเวณสถานที่สำคัญๆ ของชุมชน ซึ่งมีการเข้าถึงที่สะดวกสบาย

ตารางที่ 5.4 แสดง ความสัมพันธ์ของที่ว่างกับลักษณะชุมชนบริเวณ ราชบุรีบูรณะ

ที่ว่างประเภทต่าง	ที่ว่างชุมชนบริเวณ อาคาร	บริเวณลานจอด	ถนนและทาง เดิมเก่า	ลานเอนกประสงค์	สนามเด็กเล่น	สวนหย่อม	ที่ว่างรื้อถอน- ว่างเปล่า	โบสถ์ วัด	ในศาสนสถาน	บริเวณแหล่งน้ำ	สนามกีฬา, สวนสนุก, สนามกอล์ฟ	สวนสาธารณะ
ลักษณะบทบาทต่อประชากร เมือง												
เป็นแหล่งสังสรรค์	/	-	/				/	/	/	/		
เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรม-พบปะสังสรรค์	/	-	/				/	/	/	-		
เกิดสุนทรียภาพด้านงานอดิเรก	-	-	-				-	/	/	/		
มีการใช้ประโยชน์อย่างหนาแน่น	-	-	/				-	/	-	-		
มีการเข้าใช้ของคนในชุมชน	/	/	/				/	/	/	/		
มีการเข้าใช้ของคนนอกชุมชน	/	/	/				/	/	-	-		
ลักษณะบทบาทต่อสภาพภาพของ เมือง												
มีความเป็นระเบียบ	-	-	-				-	/	/	-		
เกิดความสวยงาม	-	-	-				/	/	/	/		
มีสวนหย่อม	/	-	/				-	-	/	/		
มีเอกลักษณ์เด่น	/	-	/				-	-	/	/		
ก่อให้เกิดลักษณะเชิงสุนทรียภาพ	-	-	-				-	/	/	/		
ลักษณะบทบาทต่อระบบ เศรษฐกิจ												
เกิดกิจกรรมทางธุรกิจ	/	/	/				-	-	-	-		
เกิดการไหลเวียนของเศรษฐกิจในชุมชน	/	-	/				-	/	-	-		
ลักษณะบทบาทต่อสังคม												
มีลักษณะเป็นสาธารณะ	-	-	/				/	-	/	/		
เกิดความพึงพอใจ	-	-	/				/	/	/	/		
เกิดสภาพจิตใจที่ดี	-	-	/				/	/	/	/		
ไม่เกิดปัญหาต่อสังคม	/	/	/				/	/	/	/		

5 เขตชุมชนบริเวณการเคหะฯ ธนบุรี

ชุมชนการเคหะฯ ธนบุรี มีระบบที่ว่างที่มีความหลากหลาย ที่ว่างแต่ละแห่งล้วนก็มีบทบาทความสำคัญที่ไม่แตกต่างกันเท่าใดนัก เพราะที่ว่างแต่ละแห่งจะมีบทบาทเฉพาะของตนเอง ยกเว้นที่ว่างบางแห่งที่อาจจะมีลักษณะที่ได้เปรียบหรือเสียเปรียบอยู่บ้าง นั่นก็แล้วแต่จุดเด่นของพื้นที่ว่างนั้น ลักษณะบทบาทความสำคัญของระบบที่ว่างในชุมชนการเคหะฯ พอสรุปได้ดังนี้

5.1 ที่ว่างที่มีบทบาทสำคัญในชุมชน ได้แก่ ถนนและทางเดินเท้า ลานเอนกประสงค์และที่ว่างภายในบริเวณสถาบัน สาเหตุที่พื้นที่ว่างเหล่านี้มีบทบาทที่สำคัญ เนื่องจากเป็นที่ว่างที่มีลักษณะผูกพันกับชีวิตของผู้คนที่ใช้ประโยชน์สูง ที่ว่างส่วนหนึ่งถูกใช้เพื่อการสัญจรในทุกวัน ที่ว่างอีกส่วนหนึ่งถูกใช้เพื่อการแสวงหาอาหารเพื่อการบริโภค ส่วนที่ว่างภายในบริเวณโรงเรียนนั้น นอกจากจะเป็นที่ว่างภายในบริเวณสถาบันที่เป็นศูนย์กลางการศึกษาของชุมชนแล้ว ยังเป็นพื้นที่ว่างที่มีการใช้ประโยชน์สม่ำเสมอเกือบทุกวัน นอกจากนั้นแล้วที่ว่างเหล่านี้ยังมีบทบาทต่อลักษณะต่างๆ ของชุมชนไม่ว่าจะเป็นลักษณะกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม

5.2 ที่ว่างที่มีบทบาทรองลงมา ได้แก่ ที่ว่างรอบบริเวณอาคาร สนามเด็กเล่น สวนหย่อม สนามกีฬา ที่ว่างเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีบทบาทความสำคัญเช่นกัน แต่ลักษณะบางประการอื่น ได้แก่ ชีตจำกัดทางด้านลักษณะการใช้ประโยชน์ ตลอดจนชีตจำกัดทางด้านโอกาสในการเข้าไปประกอบกิจกรรมทำให้พื้นที่ดังกล่าวมีบทบาทลดลง

5.3 ที่ว่างที่มีบทบาทค่อนข้างน้อยในชุมชน ได้แก่ ที่ว่างบริเวณลานจอดรถและที่ว่างอันเกิดจากการรื้อถอนหรือรื้อการปลูกสร้าง ที่ว่างเหล่านี้มีบทบาทค่อนข้างน้อย เนื่องจากชีตจำกัดต่างๆ แล้วยังเป็นพื้นที่ว่างที่ไม่มีส่วนในการสร้างสภาพแวดล้อม ของชุมชนให้น่าอยู่ขึ้นแต่อย่างใด

จากรายละเอียดข้างต้นจะเห็นได้ว่า ระบบที่ว่างของชุมชนการเคหะฯ ธนบุรี นั้นมีความเกี่ยวข้องกับลักษณะวิถีชีวิตตลอดจนสภาพทางสังคมอย่างหลวมๆ ผู้คนในชุมชนมาจากสภาพสังคมที่แตกต่างกัน การรวมตัวกันเพื่อประกอบกิจกรรมต่างๆ บนพื้นที่ว่างสาธารณะโดยทั่วไป ยังไม่ค่อยเกิดขึ้นมากนัก ที่ว่างที่พอจะมีบทบาทอยู่บ้างก็เป็นที่ว่างที่คงมีการใช้ประโยชน์ร่วมกันโดยหลีกเลี่ยงไม่ได้ นั่นก็คือที่ว่างเพื่อการสัญจรและที่ว่างที่เป็นแหล่งจับจ่ายซื้อขายสินค้าและอาหาร นอกจากนั้นที่ว่างที่มีบทบาทก็ได้แก่ กลุ่มที่ว่างขนาดเล็กๆ มีลักษณะใกล้ชิดมากที่สุด ได้แก่ สนามเด็กเล่น สวนหย่อมและที่ว่างรอบบริเวณอาคาร เนื่องจากมีความสะดวกในการเดินทาง และเป็นที่ว่างที่มีความคุ้นเคย ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีที่ว่างในลักษณะดังกล่าวกระจายอยู่ทั่วไป ดังนั้นสำหรับชุมชนที่มีลักษณะการจัดสรรชั้น และระยะเวลาการพัฒนาอื่นๆ นี้ที่ว่างที่ควรพิจารณาเป็นพิเศษคือ ที่ว่างขนาดเล็กๆ ที่อยู่รอบตัว เป็นที่ว่างในระดับอาคารและระดับละแวกบ้าน รวมไปถึงจนถึงที่ว่างเพื่อการสัญจร เป็นต้น

จากลักษณะบทบาทความสำคัญของที่ว่างประเภทต่างในเขตชุมชนพื้นที่ศึกษานั้น จะเห็นว่าการพิจารณาบทบาทความสำคัญนั้น ไม่ได้มุ่งพิจารณาแต่เพียงลักษณะการใช้ประโยชน์ในที่ว่างอย่างเดียว แต่จะเป็นการพิจารณาบทบาทความสำคัญของพื้นที่ว่าง ในการเป็นส่วนประกอบของชุมชนเมืองด้วย ซึ่งลักษณะของที่ว่างที่มีบทบาทสำคัญในชุมชนนั้นหมายถึง ที่ว่างที่มีบทบาทต่อทั้งประชากรในชุมชนลักษณะกายภาพของชุมชน ลักษณะเศรษฐกิจของชุมชนและลักษณะสังคมของชุมชน ซึ่งจากข้อมูลการเปรียบเทียบข้างต้น จะเห็นได้ว่าลักษณะความแตกต่างของพื้นที่ศึกษาในแต่ละ

ตารางที่ 5.5 แสดง ความสัมพันธ์ของที่ว่างกับลักษณะชุมชนบริเวณ การเคหะธนบุรี

ที่ว่างประเภทต่าง	ที่ว่างรอบบริเวณอาคาร	บริเวณลานจอดรถ	ถนนและทางเดินเท้า	ลานเอนกประสงค์	สนามเด็กเล่น	สวนหย่อม	ที่ว่างรื้อถอน-ว่างเปล่า	ในบริเวณสถานี	ในศาสนสถาน	บริเวณแหล่งน้ำ	สนามกีฬา, สวนสนุก, สนามกอล์ฟ	สวนสาธารณะ
ลักษณะพื้นที่ชุมชน												
ลักษณะบทบาทต่อประชากร เมือง												
เป็นแหล่งสินค้าบริการ	/	/	/	/	/	/	/	/			/	
เป็นสถานที่ประกอบกิจการ-คณะสังสรรค์	-	-	-	/	/	-	-	/			-	
เกิดศูนย์รักษาทางการแพทย์	/	/	/	-	/	/	-	/			/	
มีการใช้ประโยชน์อย่างหนาแน่น	-	-	-	/	-	-	-	/			-	
มีการเข้าใช้ของคนในชุมชน	/	/	/	/	/	/	/	/			/	
มีการเข้าใช้ของคนนอกชุมชน	-	-	/	-	-	-	/	/			/	
ลักษณะบทบาทต่อสภาพของ เมือง												
มีความเป็นระเบียบ	/	/	/	-	-	-	-	/			-	
เกิดความสบาย	/	/	/	/	/	/	/	-			/	
มีสวนหย่อม	/	-	/	/	/	/	-	/			/	
มีเขาสันทนาการ	/	-	/	/	/	/	-	/			/	
ก่อให้เกิดลักษณะเชิงสุนทรียภาพ	/	-	/	-	/	/	-	/			/	
ลักษณะบทบาทต่อระบบ เศรษฐกิจ												
เกิดกิจกรรมทางธุรกิจ	/	-	/	/	-	-	-	-			-	
เกิดการไหลเวียนของ เศรษฐกิจในชุมชน	-	-	-	/	-	-	-	/			-	
ลักษณะบทบาทต่อสังคม												
มีลักษณะ เป็นสาธารณะ	-	/	/	/	/	/	/	/			/	
เกิดความตั้งใจ	/	/	/	/	/	/	/	/			/	
เกิดสภาพจิตใจที่ดี	/	-	/	/	/	/	/	/			/	
ไม่เกิดปัญหาต่อสังคม	/	/	/	/	/	/	/	/			/	

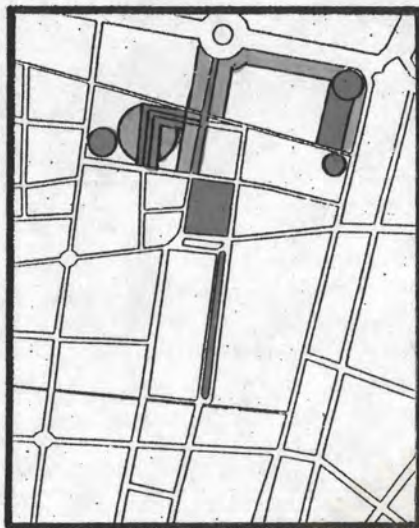
ชุมชนนั้น มีผลต่อบทบาทความสำคัญของที่ว่างประเภทต่างๆ เป็นอย่างมาก ที่ว่างที่มีบทบาทสำคัญ
ในชุมชนหนึ่ง อาจจะมีบทบาทน้อยลงในอีกชุมชนหนึ่งก็ได้ จากลักษณะความแตกต่างดังกล่าวเมื่อนำ
มาเปรียบเทียบกันแล้ว จะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของระบบที่ว่างกับสภาพแวดล้อมชุมชน
(ตารางที่ 5.6) ได้อย่างชัดเจน

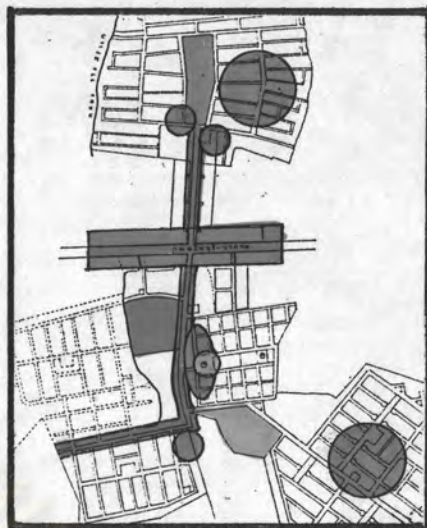
ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.6 แสดงบทบาทความสำคัญของที่ว่างประเภทต่างๆ ในเขตชุมชนเมือง

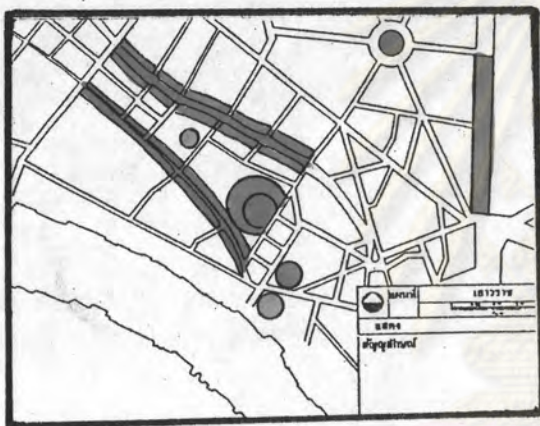
เขตพื้นที่ศึกษา ระดับบทบาทความสำคัญ	ชุมชน เสาชิงช้า	ชุมชน เขาวราช	ชุมชนสีลม	ชุมชนราชบุรีบูรณะ	ชุมชนการเคหะฯ ธนบุรี
ที่ว่างที่มีบทบาทสำคัญ	ลาน เอนกประสงค์หน้าศาลา ว่าการ ทพ., สวนหย่อม ที่ว่างภายในบริเวณ ศาสนสถาน	ถนนและทางเดินเท้า สวนหย่อมขนาดใหญ่ ที่ว่างภายในบริเวณ ศาสนสถาน	ที่ว่างรอบบริเวณอาคาร ถนนและทางเดินเท้า ลาน เอนกประสงค์ สวนหย่อม สวนสาธารณะ	ถนนและ ทางเดินเท้า ที่ว่างภายในสถาบันต่างๆ ที่ว่างภายในบริเวณ ศาสนสถาน	ถนนและทางเดินเท้า ลาน เอนกประสงค์ ที่ว่างภายในบริเวณสถาบัน ต่างๆ
ที่ว่างที่มีบทบาทพอประมาณ	ถนนและ ทางเดินเท้า ที่ว่างภายในบริเวณสถาบัน ต่างๆ สนามเด็กเล่น	ที่ว่างรอบบริเวณอาคาร ที่ว่างภายในบริเวณสถาบัน ต่างๆ ที่ว่างบริเวณแหล่งน้ำ	ที่ว่างบริเวณลานจอดรถ ที่ว่างภายในบริเวณสถาบัน ต่างๆ ที่ว่างภายในบริเวณ ศาสนสถาน	ที่ว่างบริเวณอาคาร ที่ว่างอื่นเกิดจากการรื้อถอน หรือรอการปลูกสร้าง ที่ว่างบริเวณแหล่งน้ำ	ที่ว่างบริเวณอาคาร สนามเด็กเล่น สวนหย่อม สนามกีฬา
ที่ว่างที่มีบทบาทน้อย	ที่ว่างรอบบริเวณอาคาร บริเวณลานจอดรถ	บริเวณลานจอดรถ ลาน เอนกประสงค์ขนาดเล็ก	-	บริเวณลานจอดรถ	บริเวณลานจอดรถ ที่ว่างอื่นเกิดจากการรื้อถอน หรือรอการปลูกสร้าง

ชุมชนเสาธงชัย

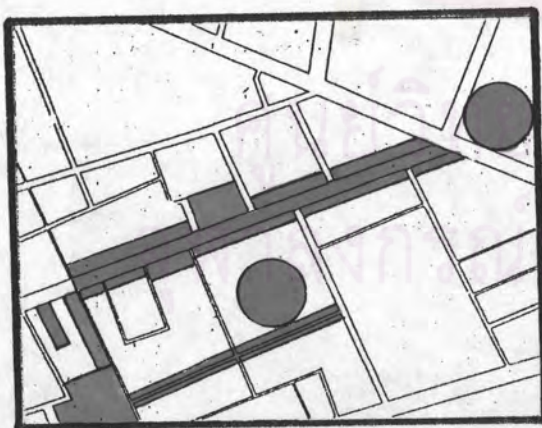

ชุมชนการเคหะธนบุรี

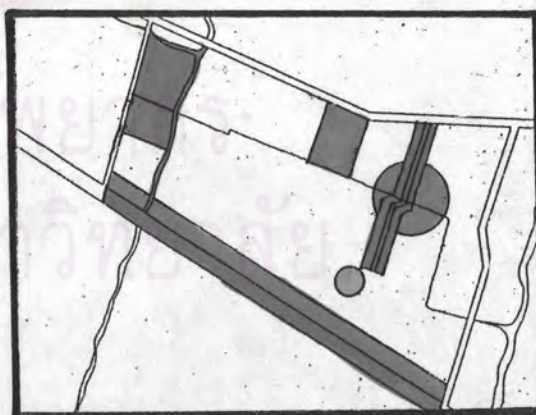

ชุมชนเขาวราช

จะเห็นได้ว่าลักษณะความแตกต่างของแต่ละชุมชนมีผลต่อที่ว่างที่เกิดขึ้น ที่ว่างประเภทเดียวกันอาจจะมีบทบาทมากหรือน้อยต่างกันก็ได้ ดังนั้นการพิจารณาปรับปรุงที่ว่างที่เหมาะสมควรคำนึงถึงความต้องการของผู้คนในชุมชน ตลอดจนโครงสร้างของชุมชนและบทบาทหน้าที่ของที่ว่างแต่ละประเภทในปัจจุบัน

ชุมชนสีลม

ชุมชนราชบุรีบูรณะ

ภาพประกอบที่ 5.1

แสดง

ระดับบทบาทความสำคัญของที่ว่างในแต่ละชุมชน

หมายเหตุ

ที่ว่างที่มีบทบาทมาก

ที่ว่างที่มีบทบาทปานกลาง

ที่ว่างที่มีบทบาทน้อย

ความสัมพันธ์ของที่ว่างกับสภาพแวดล้อมในชุมชนเมือง

ที่ว่างในชุมชนเมือง นับว่าเป็นความต้องการอย่างหนึ่งของเมือง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและความสงบเรียบร้อยของสังคมเมือง โดยที่กิจกรรมต่างๆ ของเมือง ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือกิจกรรมทางสังคม มีผลต่อลักษณะของที่ว่างในเมืองทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นแนวทางการพัฒนาที่ว่างหรือลักษณะโครงสร้าง (STRUCTURAL) ของที่ว่างในเมือง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นที่เข้าใจกันดีในลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้นในเมือง

BARON GEORGES - EUGENE HAUSSMANN¹ กล่าวว่า การเติบโตอย่างรวดเร็วของเมือง ได้ทำลายความสมดุลระหว่าง ระบบอุตสาหกรรมซึ่งเป็นกิจกรรมหลัก (BASIC SECTOR) ของเมืองที่พัฒนากับลักษณะความเป็นเมือง ด้วยการกลืนที่ว่างภายในเมืองและผลักดันให้เมืองเกิดขีดจำกัดในด้านการจัดสรรบริการขั้นพื้นฐาน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า เมืองและที่ว่างมีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกันมาตั้งแต่สมัยอดีต ไม่ว่าจะเป็นเกิดสภาพการณ์เช่นไรต่อเมือง ก็จะมีผลกระทบต่อที่ว่างเสมอ ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องนี้เกิดจากรูปแบบการผสมผสานที่เหมาะสม ของระบบที่ว่างกับองค์ประกอบของเมืองอันได้แก่ อาณาเขตพื้นที่ (AREA) ประชากร (POPULATION) เวลา (TIME) และองค์กร (ORGANIZATION) ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีผลต่อรูปแบบ แนวทางการพัฒนาตลอดจนโครงสร้างของที่ว่างในเมือง

1 ความสัมพันธ์ของที่ว่างกับพื้นที่เมือง (SPACE AND URBAN AREAS)

กิจกรรมทุกอย่างของมนุษย์จำเป็นต้องการทำงานพื้นที่ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์หรือแม้แต่ที่ว่าง นอกจากนี้แล้วมนุษย์ยังอาศัยพื้นที่เป็นแหล่งอาหาร น้ำและวัตถุดิบตลอดจนพักอาศัย เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่นั้นๆ จึงทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานขึ้น เมื่อมนุษย์มาตั้งถิ่นฐานรวมกันย่อมมีการพึ่งกันเองในพื้นที่ เกิดกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เริ่มมีการแบ่งงานกันทำ เกิดความชำนาญเฉพาะอย่างขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาทั้งระบบเศรษฐกิจ สังคมและสภาพของเมืองต่อไป จากปรากฏการณ์ตั้งแต่การก่อกำเนิดเมืองจนกระทั่งถึงขั้นการพัฒนา จะเห็นว่าพื้นที่ที่มีความจำเป็นมากสำหรับสังคมเมือง ซึ่งนอกจากพื้นที่จะถูกใช้เพื่อกิจกรรมหลักๆ ในชีวิตประจำวันแล้ว การใช้สอยประโยชน์จากที่ว่าง (ที่ดิน) ก็เป็นกิจกรรมของคนเมืองที่น่าสนใจ และการใช้ประโยชน์จากพื้นที่นั้นก็ยังมีส่วนผูกพันกับทั้ง เวลา และองค์กรอันหมายถึงกลุ่มบุคคลในสังคมเมืองนั้นๆ ด้วย

1.1 ลักษณะของชุมชนเมือง (URBAN FORM) ระบบการคมนาคมขนส่งในเมืองจัดเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการดำรงอยู่ของเมือง ตลอดจนการพัฒนาในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ

1 BARON GEORGES - EUGENE HAUSSMANN, (PREFECT OF THE SCAN FROM 1852 TO 1869)

หรือสังคม รูปแบบโครงข่ายคมนาคมมีบทบาทอย่างมากต่อรูปร่างของชุมชนเมือง เส้นทางคมนาคมจัดเป็นแกนสำคัญของการนำความเจริญเข้าไปสู่พื้นที่เมือง ดังนั้นความเจริญที่เกิดขึ้นในชุมชนจะมีความสัมพันธ์กับเส้นทางคมนาคมเป็นส่วนมาก นอกจากบางชุมชนที่มีเหตุผลอย่างอื่นมาทดแทน เช่น ลักษณะของพื้นที่และทรัพยากรทางธรรมชาติในพื้นที่นั้นๆ รูปร่างของเมืองที่ปรากฏขึ้น ส่วนใหญ่จะเป็นการมองจากภาพรวมของกลุ่มอาคาร การวางแนวกลุ่มอาคาร การเว้นระยะที่ว่างตลอดจนการไหลเวียนของระบบขนส่งภายในชุมชนเมือง ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันไปต่างๆ นานา อันได้แก่

1) ชุมชนเมืองที่มีลักษณะเป็นตาราง (GRID) ลักษณะของกลุ่มอาคารจะมีการเรียงตัวอย่างสม่ำเสมอ ระยะห่างของแต่ละกลุ่มอาคาร (BLOCK) จะถูกขึ้นด้วยเส้นทางคมนาคม ซึ่งทำให้เมืองถูกแบ่งออกเป็นส่วนย่อยๆ ที่ว่างที่เกิดขึ้นจะเป็นที่ว่างที่มีขนาดเล็กๆ กระจายตัวอยู่ตามกลุ่มอาคารย่อยๆ ส่วนใหญ่ใช้เพื่อการสัญจรและพักผ่อนในลักษณะที่ไม่ต้องออกกำลังกาย (PASSIVE RECREATION)

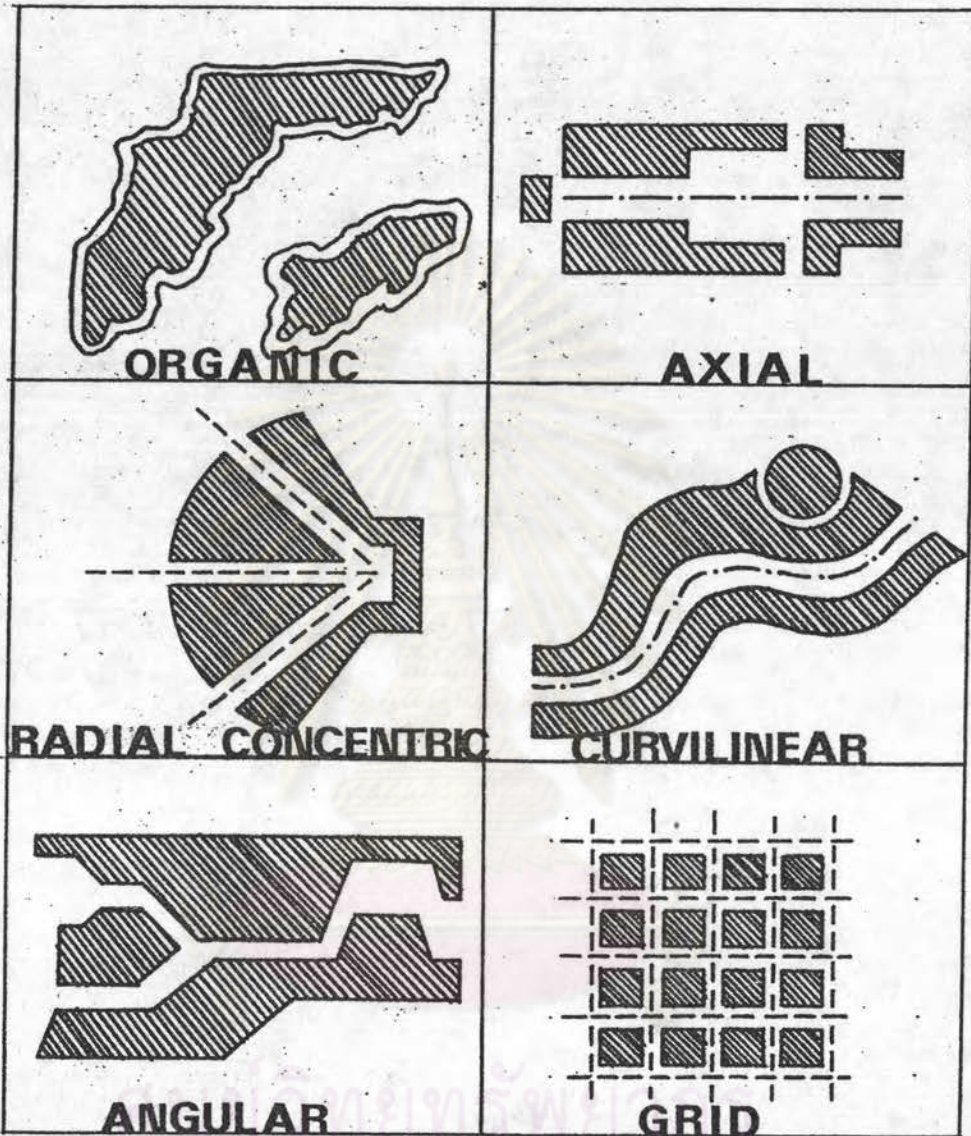
2) ชุมชนเมืองที่มีลักษณะเป็นเหลี่ยมเป็นมุม (ANGULAR) ลักษณะของชุมชนถูกกำหนดด้วย ลักษณะของกลุ่มอาคารขนาดใหญ่ต่อเนื่องไปตามแนวถนน ด้วยลักษณะรูปร่างของกลุ่มอาคารที่เรียงต่อกันอย่างซับซ้อน ทำให้เกิดพื้นที่ว่างระหว่างอาคารอยู่ทั่วไป ซึ่งส่วนใหญ่ใช้เพื่อการสัญจรในเขตเมือง และเพื่อการประกอบกิจกรรมของชุมชน ได้แก่ ลานเอนกประสงค์และพลาซ่า

3) ชุมชนเมืองที่มีลักษณะเป็นเส้นโค้ง (CURVILINEAR) เป็นลักษณะของชุมชนที่มีการขยายตัวไปตามแนวถนน กลุ่มอาคารสำคัญๆ จะเกาะติดกับถนนสายหลักๆ ปล่อยให้พื้นที่ว่างเปล่าไร้ประโยชน์ไว้ด้านหลังอาคาร ที่ว่างที่เป็นประโยชน์อย่างมากคือ ที่ว่างริมถนน และที่ว่างตามจุดพักผ่อนในบางจุดของเมือง

4) ชุมชนเมืองที่มีลักษณะเป็นจุดศูนย์กลางร่วม หรือมีลักษณะตามแกนรัศมี (RADIAL CONCENTRIC) ส่วนใหญ่เป็นลักษณะของชุมชนเมืองสมัยเก่า การจัดวางของกลุ่มอาคารมีความสอดคล้องกับการเป็นศูนย์กลางของชุมชน ที่ว่างในเมืองจะมีลักษณะเป็นที่ว่างขนาดใหญ่และใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ เปรียบเสมือนห้องโถง (HALL) ในตัวอาคาร นอกจากนั้นแล้วมุมมองบนท้องถนนยังมีลักษณะการนำสายตาไปสู่ที่ว่างใจกลางเมือง เป็นการช่วยเพิ่มอรรถรสสำหรับการสัญจรในเมืองอีกด้วย

5) ชุมชนเมืองที่มีลักษณะเป็นแกน (AXIAL) เป็นลักษณะของชุมชนที่มีการขยายตัวไปตามแนวเส้นทางคมนาคมอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะที่ค่อนข้างมั่นคง กลุ่มอาคารจะมีการจัดวางตามตำแหน่งที่เหมาะสม ที่ว่างระหว่างอาคารจะช่วยแบ่งแยกอาคารแต่ละหลัง ตลอดจนเป็นเส้นทางไปสู่พื้นที่ด้านข้าง ซึ่งเป็นที่ว่างที่มีการใช้ประโยชน์น้อยกว่าที่ว่างหน้าอาคาร หรือที่ว่างตามทางเท้า

6) ชุมชนเมืองที่มีลักษณะกระจัดกระจาย (ORGANIC) คือเป็นชุมชนที่มีการขยายตัวโดยอิสระ ไม่ได้อาศัยเส้นทางคมนาคมเป็นปัจจัยในการขยายตัว แต่การขยายตัวของชุมชนเกิดจากความขาดแคลนพื้นที่ประกอบกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะเพื่อการอยู่อาศัยที่ว่างที่เกิดขึ้นจึงไม่มีรูปแบบและขอบเขตที่แน่นอน การใช้ประโยชน์ที่ว่างจึงแล้วแต่ความพอใจของชุมชน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

<p>ภาพประกอบที่ 5.2</p>	<p>แสดง โครงสร้างของชุมชนลักษณะต่างๆ</p>
<p>หมายเหตุ : BUILT-UP AREA</p>	

1.2 ลักษณะการใช้ประโยชน์ (LAND USE)

การใช้ที่ดินในเขตเมือง เป็นอีกบทหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่า ที่ว่างเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นส่วนร่วมของระบบเมืองอยู่เสมอ มีการแบ่งการใช้ที่ดินออกเป็นประเภทต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน

STUART F. CHOPPIN JR.,² ได้แบ่งพื้นที่ในเมืองออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ

- 1) ที่ทำงาน (WORK AREAS) ประกอบด้วยพื้นที่บางส่วนของเมืองที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมที่ทำการค้า บริการ ศูนย์ราชการ เป็นต้น
- 2) ที่อยู่อาศัย (LIVING AREAS) ประกอบด้วยบ้านเรือนที่เป็นที่อยู่อาศัย รวมทั้งสาธารณูปการของชุมชน ได้แก่ ร้านค้าของชุมชน สนามเด็กเล่น สวนสาธารณะของท้องถิ่น โรงเรียนชั้นประถมศึกษา เป็นต้น
- 3) ที่ใช้เวลาว่าง (LEISURE AREAS) ประกอบด้วยพินิทัศน์ ห้างสรรพสินค้า สวนสาธารณะขนาดใหญ่ สนามกอล์ฟ บริเวณที่เป็นสถานที่อนุรักษ์ธรรมชาติ และที่ว่างสาธารณะ เป็นต้น

จากความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ก่อให้เกิดการใช้พื้นที่แบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ ในเขตพื้นที่ต่างๆ ก็จะมีการใช้ที่ดินทั้ง 3 ลักษณะผสมผสานกันอยู่ โดยที่สัดส่วนของการใช้ประโยชน์ที่ดินแต่ละประเภทก็จะมี ความแตกต่างกันออกไป ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะส่งผลกระทบต่อตรงต่อระบบที่ว่างในชุมชนนั้นๆ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1) บริเวณชุมชนที่มีลักษณะการใช้ที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่ทำงาน ก็จะมีผลทำให้ชุมชนนั้นๆ เป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็นชุมชนศูนย์กลางทั้งด้าน แหล่งงาน การค้า ตลอดจน การบริการและการอุปโภคบริโภค เป็นต้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะผลักดันให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินเกิดขึ้นอย่างหนาแน่น ที่ดินมีราคาสูงมาก พื้นที่ว่างสาธารณะในชุมชนมีน้อย และมีขนาดเล็กๆ อำนวยประโยชน์เพื่อการพักผ่อน และประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวกับการค้าและบริการเท่านั้น ซึ่งในสภาพความเป็นจริงแล้ว บทบาทของที่ว่างในชุมชนลักษณะดังกล่าวจะสูงมาก พื้นที่ว่างแต่ละแห่งจะต้องเอื้ออำนวยประโยชน์ให้มากที่สุด ทั้งในด้านการใช้ประโยชน์และการเป็นองค์ประกอบในการสร้างมุมมองที่สวยงาม สร้างสภาพแวดล้อมให้น่าอยู่ ดังนั้นการออกแบบที่ว่างจึงควรพิจารณาถึงคุณประโยชน์ที่จะได้รับและรูปแบบของที่ว่างควบคู่กันไปด้วย

2) บริเวณชุมชนที่มีลักษณะการใช้ที่ดินส่วนใหญ่เพื่อการพักอาศัย จะเป็นชุมชนที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เบาบางลง ที่ดินมีราคาไม่สูงมากนัก ตลอดจนความต้องการใน

2 STUART F. CHOPPIN JR., (URBAN LAND USE PLANNING (NEW YORK); HARPER & BROTHER, 1957), P.291

การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่าง เพื่อการพักผ่อนและออกกำลังกายกลางแจ้ง บริเวณที่ว่างที่มีการใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการเข้าไปใช้ประโยชน์กันเองในพื้นที่ที่มีชุมชน และจะเป็นที่ว่างที่มีขนาดปานกลาง มีการใช้ประโยชน์ร่วมกันอยู่ในที่ว่างนั้นๆ แต่เป็นการใช้ประโยชน์ร่วมกันที่ผสมผสานปนเปกันอย่างไม่เป็นระเบียบ ทำให้ระบบที่ว่างนั้นขาดความเป็นเอกลักษณ์ลงไปได้ การควบคุมการใช้ประโยชน์ดังกล่าวในรูปของการจัดบริเวณเฉพาะสำหรับกิจกรรมต่างๆ การจัดการซ่อมบำรุงดูแลและพัฒนาพื้นที่ ตลอดจนการจัดหาผู้รับผิดชอบและดูแลที่ว่างนั้นๆ ขึ้นมา จะทำให้ระบบที่ว่างที่มีนั้นเกิดอรรถประโยชน์มากขึ้น

3) บริเวณชุมชนที่มีลักษณะการใช้ที่ดิน ผสมผสานระหว่างพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยและพื้นที่ทำงานจะเป็นชุมชนที่มีลักษณะผสมของลักษณะดังกล่าวข้างไว้ด้วยกัน ระบบที่ว่างที่เกิดขึ้นก็เป็นที่ว่างที่มีลักษณะผสมผสานเช่นเดียวกัน โดยที่ความแตกต่างของที่ว่างจะเกิดขึ้นใน 3 ลักษณะคือ

3.1) ที่ว่างสาธารณะ (PUBLIC SPACE) คือ ที่ว่างที่มีความเป็นสาธารณะสูง ผู้ที่เข้าไปใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นผู้คนจากภายนอกชุมชน

3.2) ที่ว่างกึ่งสาธารณะ (SEMI PUBLIC SPACE) คือ ที่ว่างที่มีการใช้ประโยชน์ร่วมกันของผู้คนทั้งในชุมชนและนอกชุมชน

3.3) ที่ว่างส่วนตัว (PRIVATE SPACE) คือ บริเวณที่ว่างที่มีการใช้ประโยชน์จากผู้คนในชุมชนเท่านั้น

4) บริเวณชุมชนที่มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สำหรับใช้ในเวลารว่าง ชุมชนในลักษณะนี้อาจจะพบเห็นได้ยากหรือแทบไม่มีเลย ซึ่งในลักษณะเช่นนี้ ที่ว่างที่เกิดขึ้น จะเกิดขึ้นอย่างอิสระและจะเป็นพื้นที่ที่ถูกพัฒนาขึ้นอย่างจริงจังกว่าบริเวณอื่นๆ ลักษณะชุมชนเช่นนี้ ได้แก่ ชุมชนบริเวณสนามกีฬา ชุมชนบริเวณสวนสาธารณะ เป็นต้น ที่ว่างในบริเวณดังกล่าวจึงเป็นที่ว่างที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ มีการใช้ประโยชน์เฉพาะด้าน และมีการจัดปรับปรุงที่ว่างดังกล่าวอย่างเหมาะสม

2 ความสัมพันธ์ของที่ว่างกับประชากร (SPACE AND POPULATION)

ประชากรนับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของชุมชนเมือง การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรอย่างสม่ำเสมอ ทำให้เกิดการกระจายตัวของประชากรในเขตพื้นที่เมือง โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความคล่องตัวทางเศรษฐกิจสูง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาทางด้านพื้นที่ และคุณภาพชีวิตของผู้ที่อาศัยในเมืองขึ้น ที่ว่างในเขตเมืองถูกแทนที่ด้วยอาคารที่พักอาศัยและกลุ่มอาคารขนาดใหญ่ โดยเฉพาะชุมชนเมืองในประเทศที่กำลังพัฒนา เนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของจำนวนประชากรในเขตเมือง ลักษณะการใช้ที่ดินในเขตเมืองถูกจำกัดเพื่อสนองความต้องการทางด้านที่พักอาศัย โดยปราศจากการมองถึงประโยชน์เพื่อสาธารณะ และการยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวเมือง นอกจากนั้นแล้วลักษณะของประชากรในเมืองก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการสันทนากการและการใช้ที่ว่างในเมืองในรูปแบบต่างๆ

2.1 วัยอายุ

ได้มีผู้ทำการวิเคราะห์ชีวิตความเป็นอยู่ของคนเมือง กับการสันทนากการไว้ อย่างน่าฟังว่าสันทนากการนั้นเป็นผลเกิดเนื่องมาจากการทำงาน หากไม่มีการทำงานกิจกรรมสันทนากการจะไม่เกิด แง่คิดนี้อาจจะถูกขัดแย้งได้บ้างเมื่อเรานึกถึงการเล่นของเด็กๆ เด็กๆ เริ่มเล่นตั้งแต่เขาเริ่มบังคับส่วนต่างๆ ของร่างกายได้ ซึ่งข้อนี้ย่อมไม่เกี่ยวกับความเครียดที่เกิดจาก

การทำงาน แต่แง่คิดที่ว่าการทำงานเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดสถานการณ์ค่อนข้างจะเป็นความจริง
อยู่มาก สำหรับชีวิตผู้ใหญ่ซึ่งชีวิตประจำวันและสภาพแวดล้อมส่วนใหญ่ขึ้นกับการทำงาน ดังนั้นจึงน่า
จะเป็นไปได้ที่จะคิดว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดสถานการณ์นั้นต่างกันไปในแต่ละวัย

2.1.1 วัยเด็ก

เป็นวัยที่เริ่มเรียนรู้ อยากรู้อยากเห็นสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ มีพลังงาน
ในตัวมาก ความต้องการที่เห็นได้ชัดของวัยเด็กก็คือ ความต้องการทางร่างกายมากที่สุดเพื่อที่
จะได้มีร่างกายที่แข็งแรง สมบูรณ์ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีสมองดีและเฉลียวฉลาด กิจกรรม
สถานการณ์ถือเป็นการสร้างสรรคการพัฒนาเบื้องต้นของเด็ก

2.1.2 วัยเริ่มเข้าเรียน

เริ่มถูกบังคับบ้าง มีความกดดันทางอารมณ์บ้าง เริ่มฝึกหัดการใช้
ความคิดและเริ่มมีความคิดพื้นฐานซับซ้อนขึ้น อันเนื่องมาจากการเรียนในโรงเรียนและประสบ
การณ์ที่ได้รับจากสิ่งแวดล้อม เด็กวัยนี้จะใช้เวลากับความคิดได้นานขึ้น และการเล่นค่อยๆ ซับซ้อน
ขึ้นตามความสามารถที่เพิ่มขึ้นในการบังคับร่างกายและความคิด เด็กวัยนี้เริ่มมีอิทธิพลของจิตวิทยา
การสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งกับกิจกรรมและการพัฒนาบุคลิก เด็กเริ่มรู้จักแยกตัวเองกับเพื่อนๆ
เห็นความแตกต่าง การเปรียบเทียบเริ่มเกิด SELF

2.1.3 วัยรุ่น

ความเป็นตัวของตัวเองเริ่มมีมากขึ้น แต่ก็ตกอยู่ในอิทธิพลของกลุ่ม
มากด้วย ถือการยอมรับของคนในกลุ่มเป็นเรื่องสำคัญ

2.1.4 วัยทำงาน

อยู่กับความรับผิดชอบเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับชีวิตสังคม
เช่นปัจจุบัน การทำงานและการยอมรับในสังคมเป็นสิ่งสำคัญของชีวิต การทำงานก่อให้เกิดความ
เหนื่อยล้าแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

1) ความเหนื่อยล้าทางกาย ได้แก่ บุคคลที่ใช้ร่างกายเป็นหลัก
ในการทำงาน

2) ความเหนื่อยล้าทางใจ ได้แก่ บุคคลที่ใช้ความคิดเป็นหลักใน
การทำงานด้วยเหตุ 2 ประการนี้เอง ได้มีผู้ตั้งทฤษฎีเกี่ยวกับสถานการณ์ในเรื่องนี้ไว้ 2 ทฤษฎี
ที่ว่ากิจกรรมสถานการณ์มีผลจากการทำงานอย่างไร

1) SPILL OVER THEORY ได้แก่การที่กิจกรรมสถานการณ์
เป็นกิจกรรมต่อเนื่องมาจากการทำงาน เช่น คนที่ทำงานใช้ความคิดก็ชอบใช้ความคิดก็อาจชอบใช้
เวลาว่างในการเล่นหมากรุก ไพ่ โดยเป็นเพียงแต่เปลี่ยนเรื่องคิดแตกต่างจากการทำงานเท่านั้น

2) COMPENSATION THEORY ได้แก่การที่กิจกรรมสถานการณ์
การเป็นกิจกรรมที่ชดเชยสิ่งที่ขาดไปในการทำงาน เช่น คนใช้กำลังกายในการทำงาน ชอบเล่น
หมากรุกในเวลาว่าง หรือผู้บริหารชอบเล่นเทนนิสในเวลาว่าง เป็นต้น

2.1.5 วัยชรา

เป็นวัยที่มีเวลาว่างมากต้องการความอบอุ่น บางคนเริ่มเกิดความ
รู้สึกว่าคุณเองเป็นคนไร้ประโยชน์ ชอบการพบปะพูดคุยกับเพื่อนๆ เป็นห่วงสุขภาพตนเอง

ลักษณะเฉพาะของแต่ละวัยย่อมจะมีผลต่อกิจกรรมสันทนาการที่เขาเลือกทำตามความพอใจในเวลาว่าง สันทนาการในวัยเด็กมักไม่ซับซ้อนนักเพียงสนับสนุนการเล่นและสนับสนุนให้เด็กเกิดจินตนาการและรู้สึกอิสระ อย่างที่เรียกว่า PLAYFUL PLAY ส่วนวัยอื่น ๆ นับตั้งแต่วัยเรียนขึ้นมาเป็นช่วงที่มีความซับซ้อนของความเป็นมนุษย์อย่างเต็มที่ มีความซับซ้อนทางด้านอารมณ์และความคิด การเลือกกิจกรรมสันทนาการจะมีเหตุผลทางจิตวิทยา และสังคมวิทยาเข้ามาเกี่ยวข้อง

2.2 อาชีพ

อาชีพของประชากรจะมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับการสันทนาการ และการใช้ที่ว่างในเขตเมือง ทั้งนี้เพราะการมีอาชีพนั้นย่อมหมายถึง กิจกรรมต่างๆที่ประชากรในพื้นที่จะต้องประกอบขึ้นในแต่ละวัน เพื่อทำมาหาเลี้ยงชีวิตทั้งตนเองและครอบครัวและอาจถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของมนุษย์ได้มากกว่ากิจกรรมอื่นๆ การที่ประชากรมีอาชีพต่างกันออกไปย่อมหมายถึงว่าประชากรเหล่านั้นย่อมมีฐานะความเป็นอยู่ ที่คนคิด สภาพแวดล้อม และพฤติกรรมที่แตกต่างกันออกไปด้วย และเมื่อมนุษย์ทำงานเสร็จแล้วในวันหนึ่งๆ ก็ย่อมจะต้องการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อที่จะได้มีร่างกายที่พร้อมที่จะทำงานต่อไปในวันข้างหน้า

2.3 รายได้

รายได้ของประชากรในพื้นที่นั้นถือได้ว่าเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่ง ในการกำหนดรูปแบบการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในเรื่องต่างๆ โดยทั่วไป เช่น เรื่องที่พักอาศัย เครื่องนุ่งห่ม อาหารและการใช้จ่ายเพื่อสิ่งของต่างๆ ที่เรียกว่าเป็นของฟุ่มเฟือย รวมทั้งทัศนคติต่อสิ่งต่างๆ เช่น ต่อเพื่อน ญาติมิตร สังคมและประเทศชาติ ตลอดจนเป็นตัวที่มีบทบาทอย่างยิ่งต่อการเลือกรูปแบบ ชนิด ระดับ รวมทั้งลักษณะของการให้บริการทางด้านสันทนาการและการเลือกใช้ประโยชน์ที่ว่างในเมือง เพราะการใช้ชีวิตของประชากรในเขตเมือง ย่อมมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเจน คนที่มีฐานะดีคุณภาพของชีวิตในด้านที่สามารถจะซื้อหาได้ ก็จะสูงกว่าคนที่มีฐานะยากจน แต่ในขณะเดียวกัน เมื่อพิจารณาถึงความเกี่ยวข้องระหว่างรายได้และตัวแปรอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น รายได้ดีหรือสูงนั้น ไม่ได้หมายความว่า จะสร้างชีวิตที่ดีและมีสุขภาพที่สมบูรณ์ได้เสมอไป ทั้งนี้เพราะการดำเนินชีวิตอย่างสะดวกสบายโดยใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ นั้น ได้ส่งผลให้มนุษย์นั้นไม่ต้องทำงานหนักมีเวลาว่างมากขึ้น และพบว่าส่วนใหญ่แล้วมักจะใช้เวลาว่างนั้นไปในทางอื่น ซึ่งไม่ใช่เพื่อการเสริมสร้างสุขภาพอนามัย แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ผู้ที่มีฐานะยากจนในเมืองก็ไม่ค่อยได้รับโอกาสมากนัก ในการได้รับประโยชน์จากการบริการทางสันทนาการ

2.4 ระดับการศึกษา

การศึกษาของประชากร เป็นสิ่งที่ช่วยให้คุณภาพของประชากรในพื้นที่มีการพัฒนาสูง เนื่องจากการศึกษาเป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์มีความเข้าใจต่อสิ่งต่างๆ รอบตัวได้ง่ายและเป็นระบบ รวมทั้งสามารถมองเห็นประโยชน์จากการปฏิบัติตนตามเงื่อนไขบางอย่างว่าด้วยการทำให้ชีวิตมีคุณภาพยิ่งขึ้น นอกจากนั้นการศึกษายังมีความเกี่ยวข้องกับอาชีพและรายได้โดยตรง การใช้ประโยชน์จากที่ว่างอย่างเหมาะสมนั้น เชื่อว่าประชากรที่มีความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงในเรื่องของการสันทนาการ และการใช้ประโยชน์จากที่ว่างจะสามารถเลือกเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ตามความต้องการที่แท้จริงของตน คนที่มีระดับการศึกษาที่ดีมักจะประกอบอาชีพที่มีรายได้ค่อนข้างสูงกว่าคนที่มีการศึกษาน้อย ทั้งนี้ยกเว้นผู้ที่ประกอบธุรกิจการค้าส่วนตัว หรือประกอบวิชาชีพเฉพาะ

ออกไป รายได้อาจไม่ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษา การวางแผนด้านการสันนาการจึงควรพิจารณา ระดับการศึกษาของประชากรประกอบไปด้วย

2.5 ทางด้านพฤติกรรม

ทางด้านจิตวิทยานั้น มีหลักเบื้องต้นของจิตวิทยาว่า พฤติกรรมเกือบทุกพฤติกรรมจะต้องมีสิ่งเร้า และสิ่งเร้านี้เองก่อให้เกิดแรงจูงใจในการมีพฤติกรรมตอบสนอง และสิ่งที่มีผลต่อแรงจูงใจของมนุษย์ได้แก่ความต้องการอันจำเป็น (NEED) ของมนุษย์นั่นเอง นักจิตวิทยาพวกหนึ่งได้แบ่งความต้องการอันจำเป็นของมนุษย์ไว้เป็น 2 ระดับด้วยกันคือ

1) ความต้องการระดับต้น อันได้แก่ ความต้องการอันมีรากฐานจากสรีระ ความหิว ความกระหาย

2) ความต้องการระดับที่สอง ได้แก่ ความต้องการทางใจและทางสังคม เขายังแบ่งความต้องการในระดับที่สองนี้ออกเป็น 4 ลำดับชั้น ได้แก่

2.1) ความต้องการความปลอดภัยแห่งชีวิต

2.2) ความต้องการตอบสนอง

2.3) ความต้องการประสบการณ์ใหม่

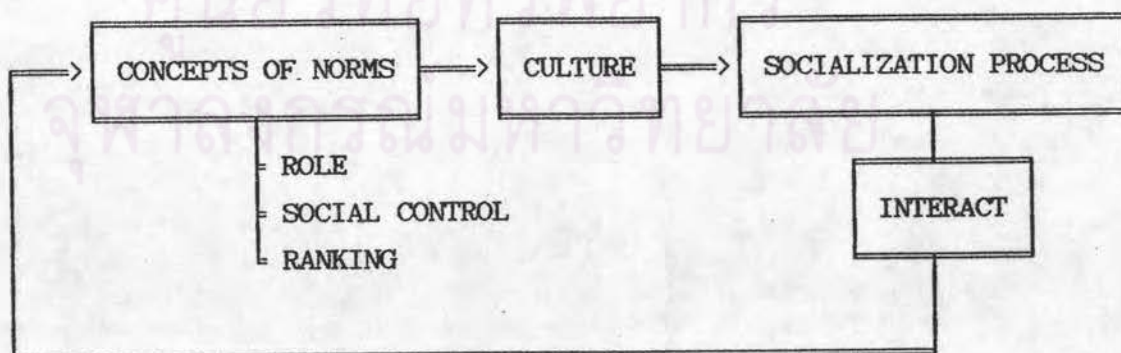
2.4) ความต้องการความยกย่องนับถือจากผู้อื่น

ส่วนในด้านสังคมวิทยาซึ่งมุ่งการศึกษาพฤติกรรมที่เกิดในกลุ่มคนนั้น กล่าวว่า พฤติกรรมของคนในสังคมออกมาจาก NORMS (ตัวกำหนดความประพฤติหรือกิริยาในชีวิตประจำวันของบุคคลในสังคม) และสิ่งที่มีอิทธิพลต่อ NORMS มีดังนี้

1) ROLE (บทบาทที่มีต่อสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากตำแหน่งของบุคคลนั้นในกลุ่มสังคมนั้นๆ)

2) สิ่งกำหนดหรือบังคับทางสังคม มีอิทธิพลมาจากสิ่งที่ทำมานานแล้วเป็นนิสัยหรือความสามารถพิเศษของบุคคลนั้นๆ หรือลักษณะทางการเมืองของสังคม

3) ฐานะในสังคม การแบ่งชนชั้น ความไม่เท่าเทียมกันในสังคมนั้น เหล่านี้พอจะเขียนความสัมพันธ์ได้ดังนี้

ส่วนประกอบทั้งหมดนี้ประกอบกันเข้าเป็นตัวบุคคล เป็นตัวบ่งบอกถึงพฤติกรรมที่บุคคลผู้นั้นจะกระทำ และบอกถึงกิจกรรมสันนาการที่เขาจะเลือกกระทำในยามว่าง

3 ความสัมพันธ์ของที่ว่างกับองค์การบริหาร (SPACE AND ORGANIZATION)

เมื่อประชากรมีขนาดเพิ่มขึ้นและส่งผลให้เกิดการสะสม และสืบทอดวัฒนธรรม โดยจะพยายามรักษาวัฒนธรรมเอาไว้ นอกจากนี้แล้วเมื่อประชากรเพิ่มขึ้นทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ขึ้น บนพื้นที่ซึ่งก่อให้เกิดการแบ่งงานกันทำอีกทั้งจะมีการขยายตัวของพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่เป็นแหล่งของอาหารและวัตถุดิบที่สำคัญ เมื่อประชากรเพิ่มขึ้น ความต้องการอาหารและวัตถุดิบ ที่จะใช้ในการผลิตสินค้าและบริการจึงมีมากขึ้นด้วย ดังนั้นจึงต้องมีการขยายพื้นที่เพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยสำคัญๆ เหล่านี้มากยิ่งขึ้น เกิดการแลกเปลี่ยนติดต่อระดับหมู่บ้านหรือระดับเมือง สังคมมีความซับซ้อนมากขึ้นทั้งด้านโครงสร้าง และหน้าที่จำต้องมียุทธศาสตร์ซึ่งเป็นกลุ่มตัวแทนทางความคิดของประชาชนในสังคม ค่านิยมของสังคมตลอดจนวัฒนธรรมประเพณี ทำหน้าที่จัดระบบของสังคมและมีลักษณะการดำเนินงานเพื่อความ เป็นระเบียบและอยู่รอดของสังคมเมือง

จะเห็นได้ว่า ชุมชนเมืองเต็มไปด้วยความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนและมีเงื่อนไข โอกาสในการตัดสินใจด้วยตนเองสูง ประกอบกับความพร้อมในหลายๆ ด้าน ทำให้ชีวิตชาวเมืองมีอิสระในการเลือกประกอบกิจกรรมต่างๆ ตามที่ตนต้องการ รวมไปถึงกิจกรรมสันตนาการซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ชีวิตในเมือง ความสับสนและความไม่เป็นระเบียบก็อาจจะทำให้รูปแบบของการพักผ่อนหย่อนใจและใช้ประโยชน์จากที่ว่างเสียไป ดังนั้นองค์การค่านิยมในสังคมและวัฒนธรรมประเพณี จึงมีบทบาทที่จะเข้ามาควบคุมและกำหนดแนวทางพฤติกรรมและการแสดงออกทางสันตนาการของชาวเมือง ลักษณะกิจกรรมสันตนาการในรูปแบบต่างๆจึงเกิดขึ้นเช่น สันตนาการสาธารณะ สันตนาการกึ่งสาธารณะและสันตนาการเอกชน ซึ่งมีองค์กรในลักษณะต่างๆ เข้าไปควบคุมดำเนินงาน พร้อมกับการกำหนดมาตรฐานต่างๆ ขึ้นบนบรรทัดฐานของค่านิยมและวัฒนธรรมเช่น มาตรฐานการจัดสถานที่ พักผ่อนหย่อนใจสำหรับเยาวชน มาตรฐานศูนย์สันตนาการในเขตเมือง มาตรฐานสวนสาธารณะในเขตเมือง การใช้ประโยชน์ที่ว่างในเขตเมือง เป็นต้น มาตรฐานและแนวทางต่างๆ เหล่านี้ ส่งผลให้ที่ว่างในเมืองถูกใช้ประโยชน์มากขึ้นและการกำหนดบทบาทแนวทางที่ชัดเจนเช่นนี้ได้ส่งผลกระทบต่อรูปแบบและแนวโน้มการพัฒนาของที่ว่างในเขตเมือง ดังนั้นกลุ่มของประชาชนหรือองค์กรนับว่ามีส่วนสำคัญมากต่อบทบาท และรูปแบบของที่ว่างในชุมชนเมืองตั้งแต่อดีต ปัจจุบันจนถึงอนาคต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4 ความสัมพันธ์ของที่ว่างกับเวลา (SPACE AND TIME)

พิจารณาในแง่ของการเป็นตัวแปรจะเห็นว่า เวลาเป็นตัวแปรที่สำคัญของการพัฒนาในสังคมเมืองตั้งแต่เริ่มแรก หรือเริ่มเกิดเป็นชุมชนเมือง จนกระทั่งพัฒนาจนเป็นเมืองที่ทันสมัย เวลาทำให้ทุกอย่างในเมืองเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมต่างๆ บนพื้นที่หรือว่าการจัดกลุ่มขององค์การต่างๆ การใช้สอยประโยชน์จากที่ดินในเมืองเริ่มเปลี่ยนไป การตั้งถิ่นฐานมีการขยายตัวกว้างออกไป ขอบเขตของเมืองเพิ่มมากขึ้น จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้เกิดสิ่งแปลกใหม่ขึ้นในสังคม ระบบสื่อสารที่ทันสมัยเทคโนโลยีใหม่ๆ เกิดขึ้น ส่งผลกระทบต่อค่านิยมและรูปแบบการดำรงชีวิตของชาวเมือง ที่ว่างเป็นส่วนหนึ่งของเมืองที่ถูกเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นรูปแบบหรือบทบาท เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในขณะนั้น

ธรรมชาติได้แบ่งช่วงเวลาของมนุษย์ออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือกลางวันและกลางคืน มนุษย์โดยทั่วไป ใช้เวลาช่วงกลางวันประกอบกิจวัตรและกิจกรรมต่างๆ เพื่อธำรงไว้ซึ่งสภาพภาพในสังคมและใช้เวลากลางคืนเพื่อการพักผ่อนหลับนอน นอกจากนี้แล้ว OTT ROMNEY³ ได้แบ่งการใช้เวลาของมนุษย์ออกเป็นช่วงเวลาดังนี้ คือ

- 1) การใช้เวลาเพื่อสนองความต้องการทางด้านร่างกาย ได้แก่ การรับประทานอาหาร การนอน ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดนี้จะใช้เวลาประมาณ 10 ชั่วโมง
- 2) การใช้เวลาเพื่อสนองความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่การทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพ ซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 10 ชั่วโมง
- 3) ความต้องการเพื่อสนองตอบความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพ ซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 10 ชั่วโมง

ส่วน BUSTON T.L.⁴ ได้แบ่งเวลาสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ในแต่ละวันออกเป็นส่วนต่างๆ กันโดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วงดังนี้

- 1) เวลา 8 ชั่วโมง สำหรับการทำงาน
- 2) เวลา 8 ชั่วโมง สำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ
- 3) เวลา 8 ชั่วโมง สำหรับการนอนหลับ

3 OTT ROMNEY, (OFF THE JOB LIVING (NEW YORK) : A.S. BARUES & COMPANY, 1945), P.14

4 กล่าวโดย MAGARET ROBERTS, (AN INTRODUCTION TO TOWN PLANNING TECHNIQUES (LONDON) : HUTCHRISOW, 1975), P.329

นอกจากนั้น MAW ได้ศึกษาถึงเรื่องการใช้เวลาของมนุษย์ในด้านกิจกรรมต่างๆ ที่ประกอบขึ้นในวันหนึ่งๆ พบว่ากิจกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาแต่ละวันมีอยู่ 10 ประการคือ

- 1) การนอน
- 2) การรักษาสุขภาพ
- 3) การออกกำลังกาย
- 4) การกิน
- 5) การจับจ่ายซื้อของ
- 6) การทำงาน
- 7) การทำงานบ้าน
- 8) การศึกษา
- 9) การติดต่อด้านสังคมและวัฒนธรรม
- 10) การเดินทาง

จะเห็นได้ว่าจากการแบ่งเวลาที่มนุษย์ใช้ในวันหนึ่งๆ นั้น การประกอบกิจกรรมที่นอกเหนือจากการทำงานและการนอน มีความสำคัญและมีบทบาทมากโดยจะใช้เวลาประมาณ 1 ใน 3 ของเวลาทั้งหมดในแต่ละวัน จึงกำหนดวันบางวันเป็นวันสำคัญในทางพิธีการหรือศาสนาเช่น วันพระ วันปลายสัปดาห์ งานฉลองในเทศกาลต่างๆ เพื่อให้มีเวลาหยุดพักผ่อนมากขึ้น ต่อมาเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคม เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้มีส่วนส่งเสริมความเจริญของสังคมมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเพิ่มพูนผลผลิต การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตโดยอาศัยแรงงานจากเครื่องจักร การส่งเสริมมาตรฐานในการครองชีพ เพื่อสร้างความสมบูรณ์พลสุขให้แก่ชาวเมืองมีส่วนสำคัญที่ทำให้มนุษย์มีเวลาว่างเพิ่มขึ้น จากเดิมทำงานเฉลี่ยอาทิตย์ละ 60 ชั่วโมงเหลือเพียงประมาณ 40 ชั่วโมงหรือน้อยกว่า ทำให้มีเวลาว่างมากขึ้น สถานที่สำหรับการพักผ่อนหย่อนใจจึงมีความจำเป็น และมีบทบาทที่สำคัญต่อชุมชนเมืองมากขึ้น

นอกจากนั้นแล้ว ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของเวลาว่างที่เพิ่มขึ้น ทำให้การพักผ่อนหย่อนใจมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม การมีเวลามากขึ้น ทำให้ผู้คนสนใจที่จะใช้เวลาว่างเพื่อการออกกำลังกายมากขึ้น (ACTIVE RECREATION) ในขณะที่แต่ก่อนจะมีเวลาเพียงนั่งพักผ่อนเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด (PASSIVE RECREATION) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้เวลาว่าง จะส่งผลกระทบต่อรูปแบบและบทบาทของที่ว่าง สำหรับสันทนาการเพื่อการพักผ่อน อาจถูกเปลี่ยนเป็นสนามฟุตบอลขนาดย่อมๆ สำหรับบางชุมชนช่วงเวลาของแต่ละวันก็มีความสัมพันธ์ต่อลักษณะของกิจกรรมที่เกิดขึ้น พบว่าช่วงเวลาที่มีการพักผ่อนหย่อนใจมากที่สุด คือ เวลาเย็น ประมาณ 16.00 - 18.00 น. และในช่วงเวลาเช้าการพักผ่อนส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะการออกกำลังกาย เช่น การวิ่งออกกำลังกาย เล่นฟุตบอล เดินเล่น ส่วนในช่วงเวลากลางวันจะเป็นการพักผ่อนเพื่อการผ่อนคลาย เช่น การนั่งพักผ่อน การนั่งอ่านหนังสือ เป็นต้น

จากองค์ประกอบต่างๆ และลักษณะความสัมพันธ์ของที่ว่างกับปัจจัยต่างๆ นั้น เป็นเพียงตัวแปรที่นำมากล่าวอ้างเพื่อความเข้าใจที่ดี ซึ่งอันที่จริงแล้วตัวแปร หรือปัจจัยด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่ว่างในชุมชนเมืองยังมีอีกมากมาย เช่น ราคาที่ดิน ระบบโครงข่ายคมนาคมในเขตเมือง ทัศนคติของชาวเมือง งบประมาณของรัฐฯ และนโยบายของรัฐบาลรวมทั้งปัญหาทางด้านความปลอดภัย ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ให้ประชากรในพื้นที่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่อง

การใช้ประโยชน์ที่ว่างในเขตชุมชนเมือง เป็นต้น ข้อมูลเหล่านี้ต่างมีความจำเป็นและสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการที่จะนำมาพิจารณา เพื่อประกอบการกำหนดมาตรฐานในการวางแผนเพื่อพัฒนาระบบที่ว่างในชุมชนเมืองต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย